

РЕЦЕНЗИЯ

За дисертацията на Димитър Александров Митев на тема: *„Основни тенденции и трансформации на влиянието на кадри на тоталитарната ДС върху ръководството на държавни и други институции в Република България (1990 – 2018 г.)”*.

I. Общо описание на дисертацията.

Дисертацията на докторанта Митев се състои от Въведение (което по-скоро е въвеждаща глава); три глави: I. Структура и стил на работа на ДС преди и след промените; II. Количествени натрупвания на кадри на бившата ДС в основни структури на държавната власт и различни обществено – значими институции в България (1990 – 2017 г.); III. Видове мрежи на влияние на кадрите на ДС; Заключение и Списък на използваната литература и източници на информация. Към дисертацията има две приложения: Таблица № 1 – За проверени и установени лица за периода 2008 – 2017 г. и Справка за базите данни и електронни каталози на НАЦИД.

II. Анализ и оценка на дисертацията.

Темата за влиянието на кадрите на ДС върху обществените трансформации след 1989 г. по време на българския преход от държавен социализъм към капитализъм е една от най-дискусионните. Изобилстват разнопосочни, противоречиви, крайни, черно-бели и грубо идеологизирани мнения и оценки. Липсват системни научни изследвания за целия период. Публикациите имат главно публицистичен или мемоарен характер. Според дисертанта в публикациите на политическата десница в България (Сугарев, Христов, Методиев и др.) е налице стремеж *„елементарно да очернят кадрите на ДС, да им вменят вина за повечето негативни събития случили се в българската политика и управление...”* (с. 15). От друга страна, в публикациите (мемоарите) на бивши кадри на ДС, например на Димитър Иванов (бивш ръководител на

шесто управление на ДС), се изтъква, че „кадрите на ДС не са виновни за регреса на България по време на прехода, а по-скоро реакционните действия на политическата десница, която вместо да... запази тези кадри и да ги адаптира към новите условия ги е оставила на улицата и е нормално те да търсят своята професионална реализация на други места“. Автори от тази категория говорят за „обидата“ – те са работили, дори рискували живота си за България, а след 1990 г. са набедени и анатемосани.

Според докторанта Митев и двете категории автори, в крайна сметка, разглеждат дейността на отделни лица и отделни прояви на кадри на ДС. Намирам тази оценка на докторанта за основателна. Избирателното, селективно акцентирание на едни или други факти (или квазифакти) и прояви и на тази основа – извеждане на обобщаващи оценки показва методологическа недостатъчност (нещо като „сърдечна недостатъчност“), характерна за т.нар. **околонаука**.

В досегашните публикации по разглежданата проблематика рядко се срещат обективни, балансиращи оценки за кадрите на ДС, например от рода на тази на Александър Томов в „*Оптимистична теория за нашия народ*“ (2005): „*Почти през целият период на 90-те години в основата на битката БСП – СДС стояха не толкова принципни различия за бъдещето на държавата и нацията, колкото споровете за миналото, за отговорността към него, за Държавна сигурност, за досиетата. Така българското обществено мнение за дълъг период от време беше отклонено от обсъждането на конкретните проблеми на развитието, от търсенето на най-добрите решения за бъдещето на страната*“.

В настоящата рецензия няма да преразказвам съдържанието на отделните глави на дисертацията, а ще се опитам да открия най-важни нейни научни достойнства.

За да бъдат направени изводи с по-голяма научна достоверност е необходимо да бъдат анализирани и съпоставени голяма съвкупност от данни и факти, проблема да бъде изследван от различни страни, конкретно-исторически и системно. Именно такъв подход е приложил докторанта Димитър Митев при изследването на основните тенденции и трансформации на

влиянието на кадрите на ДС върху българският преход. Това се явява важно методологическо достойнство на разглежданата дисертация.

Дисертационното изследване се основава на значителен масив от архивни единици, публично достъпни, от Комисията за разкриване на документите и за обявяване на принадлежност на български граждани към ДС и разузнавателните служби на БНА („Комисията за досиетата”). Обективно емпиричната база данни е ограничена до *„документално обосновани категории на изследването”* (с. 8). Става дума за информация на лица, заемали публични длъжности, съгласно текста на Закона за досиетата. И още една важна характеристика на дисертацията – става въпрос за изследване на влиянието на кадри на ДС за целия период (1990 – 2018 г.).

Важно научно достойнство на дисертацията е конкретният, диференциран анализ на дейността на различните категории кадри на ДС и дори на отделни личности. Авторът избягва генерализиращите обобщения, квалификации и епитети. И друг път съм посочвал, че епитетите не са аргументи. Един от големите недъзи на публичния дебат през разглеждания период е именно замяната на аргументи с епитети и квалификации. Докторантът изрично посочва, че не всички бивши кадри на ДС след освобождаването им от МВР имат властови амбиции да стават част от ръководните органи на различни институции (и организации) и да присвояват и овладяват държавни активи. За конкретен научен подход говори и формулираната цел на изследването: *„да се изясни дали наистина влиянието и участието на бивши кадри на ДС в управленските структури и кръгове... на държавата е наистина толкова силно и какво е качеството на това влияние – ако кадрите са постигнали добри резултати в управляваните от тях структури, съответно е положително, ако управляващите бивши кадри на ДС са проявили недалновидно управление, корупционни афери и кражби, то тогава влиянието е негативно.”* (с. 5).

Научно достойнство на дисертацията се явява и причинно–следственият анализ на предпоставките, повлияли в значителна степен върху основните тенденции на влиянието на кадрите на ДС върху

ръководството на държавни и други институции. Докторантът поставя важния въпрос: „*Защо българската държава разпуска масово кадрите на ДС..., буквално изхвърлени от структурите на държавата – без оценка на въздействие, без оценка на последствията... Нима същата съдба няма българската индустрия и редица други добри неща, създадени в периода 1945 – 1990 г.*” (с. 7). Тук опираме до големия съдбовен проблем за приемствеността (континуитета) в развитието на българската държава изобщо. Поредица управленски елити на България не успяха да наложат едно постепенно еволюционно развитие, без крайности. Люшкането от една крайност в друга, липсата на мяра, на баланс, е един от големите проблеми на историческото ни развитие, включително и след 1990 г. Може би най-фрапантният пример в това отношение е случилото се с българското земеделие. Водено главно от идеологически мотиви да бъдат ликвидирани социалистическите земеделски кооперации, правителството на Филип Димитров създаде ликвидационните съвети (нямащи аналог в останалите източноевропейски страни), които по същество ликвидираха развитото българско земеделие за години напред.

Но да се върнем на предмета на нашата рецензия. **В дисертацията се съдържат и редица други научни достойнства:** количественият и качественият анализ на участието на кадрите на бившата ДС в държавни и бизнес структури, в медии, религиозни организации, посланическият корпус, политическите партии и др.; анализ на видовете мрежи на влияние на кадрите на бившата ДС и пр. Специално трябва да се открие един от най-важните изводи, направени в дисертацията: открояването на секторите на концентрация на бивши служители на ДС, което показва и основни зони на тяхното влияние върху политиката и икономиката на страната. Изяснен е и точният (или приблизително точен) брой на щатните и нещатните служители на ДС до 1990 г. – около 60 хил. души и т.н.

Основният извод, който се налага, е в тази дисертация за пръв път в научната литература, на основата на значителен емпиричен материал (целият събран от „комисията за досиетата”) е направен опит да се обобщи присъствието и развитието на служители на бившата ДС за целия период (1990 – 2018 г.) и

тяхното влияние върху решаването на различни политически и икономически въпроси.

Към дисертацията могат да бъдат направени някои бележки и препоръки. Докторантът с основание твърди, че прекомерната употреба на темата за досиетата е опит за отклоняване на вниманието от огромните грешки на прехода – провеждането на приватизацията, поземлената реформа и др., от реалните проблеми на развитието на страната. В този случай логично възниква въпросът: *кои са онези заинтересовани вътрешни и външни фактори, които наложиха тази прекомерна, диспропорционална употреба на темата в публичния дебат и реалната политика?* Струва ми се, че анализът на тези фактори може да бъде задълбочен и разширен. Вероятно едно бъдещо разкриване на нова информация, съдържаща се в дипломатическата кореспонденция на посолствата и мн. др. източници, могат да внесат допълнителна светлина върху някои от разглежданите проблеми. Това се отнася особено до въпроси, свързани с кадри от външното разузнаване, борбата с тероризма и пр. Може би в списъка с използваната литература трябваше да бъде включена и книгата на Георги Сотиров „*Турските терористи и аз, един от шесто*” (ИК „Младеж”, София, 1991).

Интерес у мен предизвика споменаването на петте интервюта, които авторът е провел с кадри, които са били на относително високо ниво в йерархията на ДС (*„никой от тях не личеше да е богат, да е нагъл..., бяха обикновени, интелигентни хора, но нарочени и съответно огорчени*”, с. 278). Провеждането на анкети е напълно приемлив метод в подобен род изследвания. Може би тяхното използване щеше да хвърли допълнителна, нюансирана светлина върху разглеждания проблем.

В дисертацията са допуснати и отделни технически грешки. Научният апарат също се нуждае от прецизиране.

Направените бележки и препоръки касаят бъдещата изследователска работа на документа и не накърняват високата ми оценка за дисертацията.

III. Заключение.

Дисертацията на Димитър Александров Митев отговаря на нормативните научни изисквания:

- 1) съдържа научни резултати, които представляват принос;
- 2) докторантът притежава задълбочени научни знания и способности за научни изследвания;

Поради това, с дълбока убеденост, предлагам на научното жури да му присъди научната степен „**доктор**” по научната специалност „Политология”, професионално направление „Политически науки”.

8.04.2019 г.

Рецензент:

Проф. д-р Георги Янков,
заслужил професор на УНСС
(professor emeritus)